

PRAKTINIS VADOVAS

TREČIASIS LEIDIMAS | 2024

DALYVAUJAMASIS BIUDŽETAS JŪSŲ MOKYKLOJE:

KAS TAI YRA, NUO KO PRADĖTI
IR KAIP UŽTIKRINTI ĮGYVENDINIMO SĖKMĘ?

„Transparency International“ Lietuvos skyrius yra ne pelno siekianti, nepolitinė, nevyriausybinė organizacija, įsteigta 2000 m. Daugiau informacijos apie mus rasite www.skaidrumas.lt.

Atnaujintą praktinį vadovą rengė: Aistė Rinkevičiūtė, Edita Semionovaitė, Ingrida Kalinauskienė.
Dėkojame prie studijos prisidėjusiems savanoriams Libertui Aleksandravičiui ir Lukrecijai Neverovskajai.
Leidinio dizainą ir iliustracijas paruošė: Gabrielius Mackevičius.
Dėkojame mokyklų bendruomenėms už pasitikėjimą ir bendradarbiavimą.

Studijoje naudojamos Ingos Juodytės, Evgenijos Levin ir Tomo Lukšio nuotraukos.

Tai – trečiasis dalyvaujamojo biudžeto praktinio vadovo leidimas (2024 m.). Atnaujintas leidimas parengtas bendradarbiaujant su Britų taryba Lietuvoje ir „Edu Vilnius“.

2020–2024 m. prie dalyvaujamojo biudžeto iniciatyvų prisidėjo Britų taryba Lietuvoje, Aktyvių piliečių fondas, „Edu Vilnius“, Šiaurės ministrų tarybos biuras Lietuvoje, Vokietijos ambasada Lietuvoje bei Prancūzijos ambasada Lietuvoje.

2019 m. iniciatyva buvo pilotinio projekto „Mokomosios / Informacinės veiklos mokyklose apie ES biudžetą“ dalis, kurią finansavo Europos Komisijos atstovybė Lietuvoje.

Daugiau informacijos: www.dalyvaujamasbiudzetas.lt

Turinys

Įžanga	5
Kurios mokyklos išbandė dalyvujamąjį biudžetą?	6
Pirmosios mokyklos išbandžiusios dalyvujamąjį biudžetą	9
Kas yra dalyvujamasis biudžetas?	10
Kaip viskas vyksta?	12
Ką žinome apie dalyvujamojo biudžeto poveikį?	14
Dalyvujamasis biudžetas Jūsų mokykloje: nuo ko pradėti?	20
Dalyvujamasis biudžetas Jūsų mokykloje: apie ką vertėtų pagalvoti?	26
Kaip dalyvujamąjį biudžetą integruoti į mokomuosius dalykus?	28
Kaip mokyklos ir savivaldybės gali bendradarbiauti įgyvendinant dalyvujamuosius biudžetus?	30
Summary	32
Forma idėjai siūlyti	35

”

Tai galimybė būti išgirstiems.

“

Akimirka iš dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimo
Vilniaus rajono Kalvelių „Aušros“ gimnazijoje

Įžanga

Kam skirtas šis leidinys?

Šis leidinys skirtas visiems, norintiems išbandyti dalyvaujamąjį biudžetą ir sužinoti, kaip kartu su moksleiviais priimti mokyklai svarbius sprendimus.

Ką naujo Jums papasakosime?

Nuo 2019 m. pradžios iki 2023 m. kartu su partneriais padėjome įgyvendinti **98** dalyvaujamojo biudžeto iniciatyvas **62** Lietuvos mokyklose. Moksleiviai tiek gyvai, tiek virtualiai diskutavo apie mokyklos poreikius, sužinojo, kaip priimami finansiniai sprendimai jų mokyklose, savivaldybėse, kartu sprendė, kaip išleisti dalį mokyklos biudžeto. Tokiu būdu bendrai bent 25 tūkst. moksleivių nusprendė dėl daugiau nei 105 tūkst. eurų panaudojimo.

Daugiau apie pirmąsias mokyklas, kurios įgyvendino dalyvaujamąjį biudžetą Lietuvoje, galite rasti 9 psl.

Šiame leidinyje Jums papasakosime, kokį poveikį dalyvujamasis biudžetas turi mokyklų bendruomenėms ir ką vertėtų žinoti norint surengti dalyvaujamąjį biudžetą savo mokykloje.

Dalyvujamasis biudžetas – tai būdas kartu su bendruomene spręsti dėl viešųjų lėšų panaudojimo, kai bendruomenės nariai patys siūlo idėjas mokyklai ir balsuodami renka labiausiai patikusias.

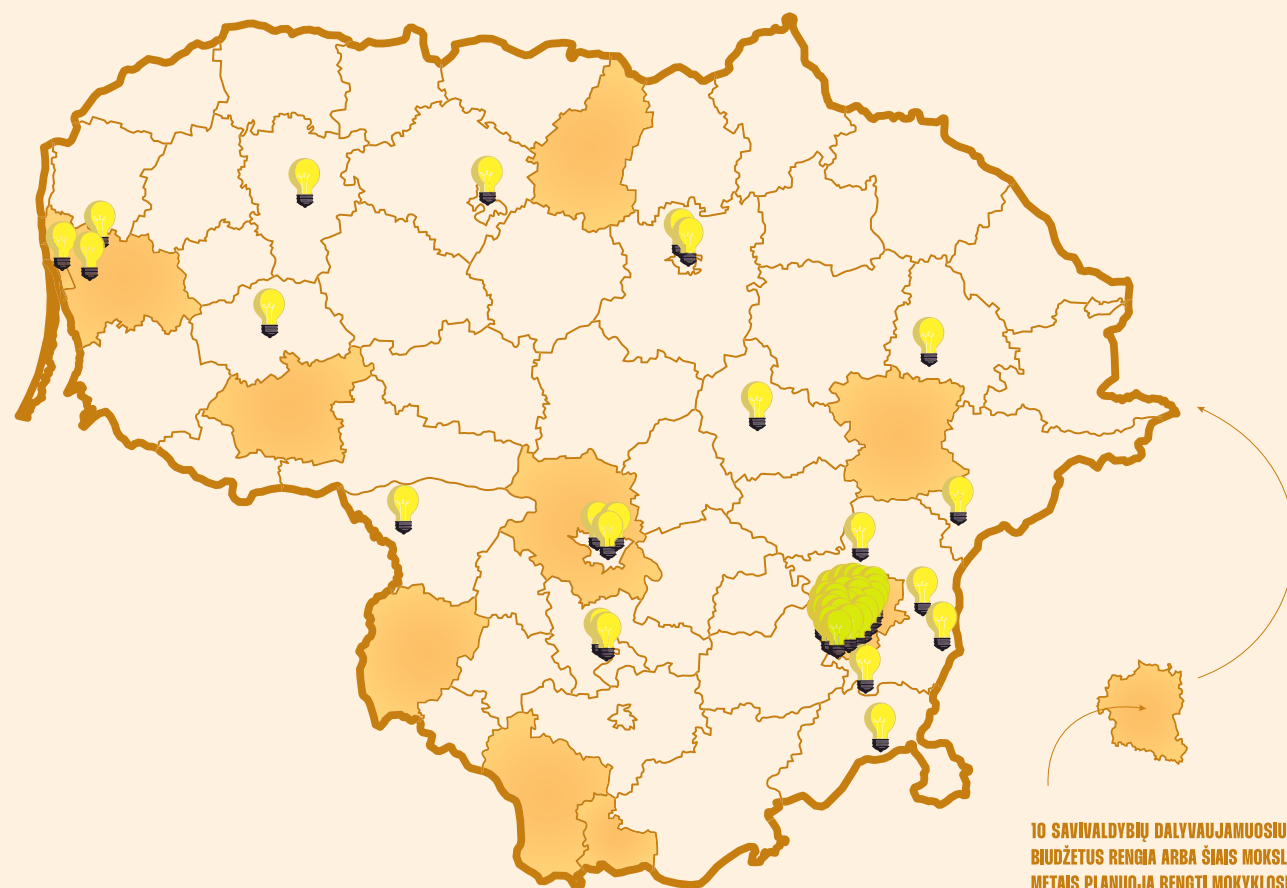

Įgyvendinta laimėjusi moksleivių idėja
„Aktų salės apšvietimas“ Panevėžio
rajono Pajstrio Juozo Zikaro
gimnazijoje 2021 m.

KURIOS MOKYKLOS IŠBANDĖ DALYVAUJAMĄJĮ BIUDŽETĄ?

Nuo 2019 m. padėjome **62** mokyklų bendruomenėms jau **98** kartus nuspręsti, kaip panaudoti dalį mokyklos biudžeto lėšų

Vilniaus Simono Konarskio gimnazija	5	Vilniaus Salininkų gimnazija	2	Vilniaus Prano Mašiotų pradinė mokykla	1
Gargždų „Vaivorykštės“ gimnazija	4	Vilniaus „Sietuvos“ progimnazija	2	Vilniaus r. Avižienių gimnazija	1
Prienų „Žiburio“ gimnazija	4	Vilniaus šv. Kristoforo progimnazija	2	Vilniaus r. Bezdonių Julijaus Slovackio gimnazija	1
Vilniaus r. Kalvelių „Aušros“ gimnazija	4	Šalčininkų r. Jasiūnų „Aušros“ gimnazija	1	Vilniaus r. Mickūnų gimnazija	1
Eitminiškių gimnazija	3	Kauno Valdorfo mokykla	1	Vilniaus r. Nemenčinės Gedimino gimnazija	1
Vilniaus Antakalnio progimnazija	3	Klaipėdos Gedminų progimnazija	1	Vilniaus r. Šumsko pagrindinė mokykla	1
Vilniaus Vladislavo Sirokomlės gimnazija	3	Klaipėdos r. Veiviržėnų Jurgio Šaulio gimnazija	1	Vilniaus „Saulėtekio“ mokykla-daugiafunkcis centras	1
Kauno Žaliakalnio progimnazija	2	Panevėžio r. Pajstrio Juozo Zikaro gimnazija	1	Vilniaus Simono Daukanto gimnazija	1
Šakių „Žiburio“ gimnazija	2	Panevėžio „Vyturio“ progimnazija	1	Vilniaus Simono Stanevičiaus progimnazija	1
Šiaulių „Rasos“ progimnazija	2	Prienų „Revuonos“ pagrindinė mokykla	1	Vilniaus Sofijos Kovalevskajos gimnazija	1
Šilalės Simono Gaudėšiaus gimnazija	2	Šalčininkų Jono Sniadeckio gimnazija	1	Vilniaus Šeškinės pradinė mokykla	1
Svenčionių r. Pabradės „Ryto“ gimnazija	2	Telšių „Ateities“ progimnazija	1	Vilniaus šv. Jono Pauliaus II gimnazija	1
Ukmergės senamiesčio progimnazija	2	Utenos Adolfo Šapokos gimnazija	1	Vilniaus šv. Kristoforo gimnazija	1
Vilniaus Gabijos progimnazija	2	Vilniaus Aleksandro Puškino gimnazija	1	Vilniaus Taikos progimnazija	1
Vilniaus Gedimino technikos universiteto inžinerijos licėjus	2	Vilniaus Baltupių progimnazija	1	Vilniaus Vydūno progimnazija	1
Vilniaus Lazdynų mokykla	2	Vilniaus Barbaros Radvilaitės progimnazija	1	Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazija	1
Vilniaus Maironio progimnazija	2	Vilniaus Emilijos Pliaterytės progimnazija	1	Vilniaus Volungės darželis-mokykla	1
Vilniaus Ozo gimnazija	2	Vilniaus Jono Basanavičiaus progimnazija	1	Vilniaus Žemynos gimnazija	1
Vilniaus Pilaitės gimnazija	2	Vilniaus karaliaus Mindaugo mokykla	1	Vilniaus „Žiburio“ pradinė mokykla	1
Vilniaus Radvilų gimnazija	2	Vilniaus Naujamiesčio mokykla	1	Vytauto Didžiojo universiteto klasikinio ugdymo mokykla	1
Vilniaus „Ryto“ progimnazija	2	Vilniaus Petro Vileišio progimnazija	1		

10 SAVIVALDYBIŲ DALYVAUJAMUSIUS BIUDŽETUS RENGIA ARBA ŠIAMS MOKSLO METAIS PLANUOJA RENGTI MOKYKLOSE.

IŠRINKITE

Aprašymas:
Mokyklos koridoriuje, vieta kurioje galima poilsuoti, atsistoti ant sėdmųjų arba kėdės

Vieta:
ši vieta bus koridoriuje 2 aukšte, priešais biblioteką.

Balsuokit už: 7-8 klase

Akimirka iš dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimo Vilniaus rajono Kalvelių „Aušros“ gimnazijoje

Akimirka iš dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimo Eitminiškių gimnazijoje

Pirmosios mokyklos Lietuvoje išbandžiusios dalyvaujamąjį biudžetą

EITMINIŠKIŲ GIMNAZIJA

60 moksleivių

Sprendė dėl 1000 eurų

Balsavimui pateikti 7 projektai

Laimėjo projektas „Lauko pavėsinė“

Netradicinės pamokoms ir poilsui lauke skirta erdvė

KALVELIŲ „AUŠROS“ GIMNAZIJA

80 moksleivių

Sprendė dėl 1500 eurų

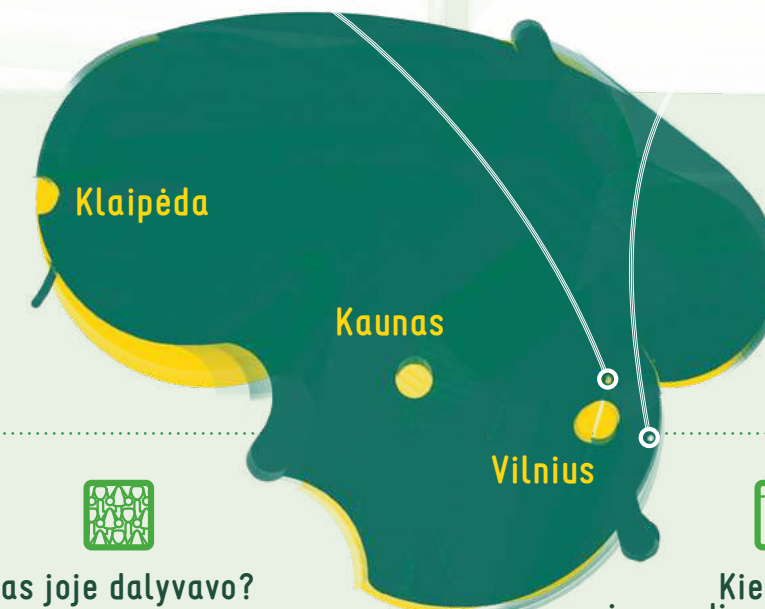

Balsavimui pateikti 3 projektai

Laimėjo projektas „Mes už sportą“

Sporto inventorius

Kas joje dalyvavo?

5 – 8 klasių ir I – IV gimnazijos klasių moksleiviai

Kiek laiko įgyvendinome iniciatyvą?

3 mėnesius
2019 metais

Kas yra dalyvaujamasis biudžetas?

Dalyvaujamasis biudžetas – tai būdas, kaip galima kartu su gyventojais spręsti dėl viešųjų lėšų panaudojimo, kai visi turi galimybę balsuoti už idėjas ir taip išrinkti geriausias.

Dalyvujamieji biudžetai yra įgyvendinami jau daugiau nei 30 metų ir daugiau nei 7 tūkst. miestų visame pasaulyje.¹ Nors prasidėjo Porto Alegre mieste, Brazilijoje, dalyvaujamasis biudžetas yra vykdomas ne tik miestuose, bet ir mokyklose, universitetuose, būstų bendruomenėse (angl. *housing authorities*) bei įvairiose viešojo sektoriaus institucijose.²

Europos Sąjungoje daugiausiai dalyvujamųjų biudžetų vyksta Prancūzijoje. Vien Paryžiuje 83 proc. mokyklų jau yra išbandžiusios dalyvujamojo biudžeto iniciatyvą, jose moksleiviai gali balsuoti ir tokiu būdu išrinkti vieną projektą iš dvidešimties, kurį norėtų įgyvendinti labiausiai.³ Daugiau informacijos apie dalyvujamuosius biudžetus Lietuvoje galite rasti čia: www.dalyvujamasisbiudzetas.lt.

Nors dalyvujamieji biudžetai paplitę skirtinguose miestuose, paprastai nevertinama, ar iš tiesų dalyvujamojo biudžeto iniciatyvos padeda siekti užsibrėžtų tikslų. Tad TILS ne tik kvietė mokyklas išbandyti dalyvujamojo biudžeto iniciatyvą, tačiau ir matavo, kokį poveikį ji turėjo mokslėiviams.

Tikimės, kad dalyvujamasis biudžetas Lietuvos mokyklose tampa geruoju pavyzdžiu, kai jauniausi Europos Sąjungos gyventojai (moksleiviai) dalyvuoja priimant mokykloms svarbius sprendimus. Manome, kad ši iniciatyva gali ne tik padėti formuoti moksleivių vertybes, kurti atvirą sprendimų priėmimo kultūrą, bet ir būti viena iš dalyvujamojo ugdymo mokyklose dalių. Šiuo tikslu į atnaujintą vadovą įtraukiame pasiūlymus dėl dalyvujamojo biudžeto integravimo į mokomuosius dalykus.

¹ Participatory budgeting project, „What is PB?“. <https://www.participatorybudgeting.org/what-is-pb/>

² Dalyvujamojo biudžeto įgyvendinimo įvairiose bendruomenėse pavyzdžiai.

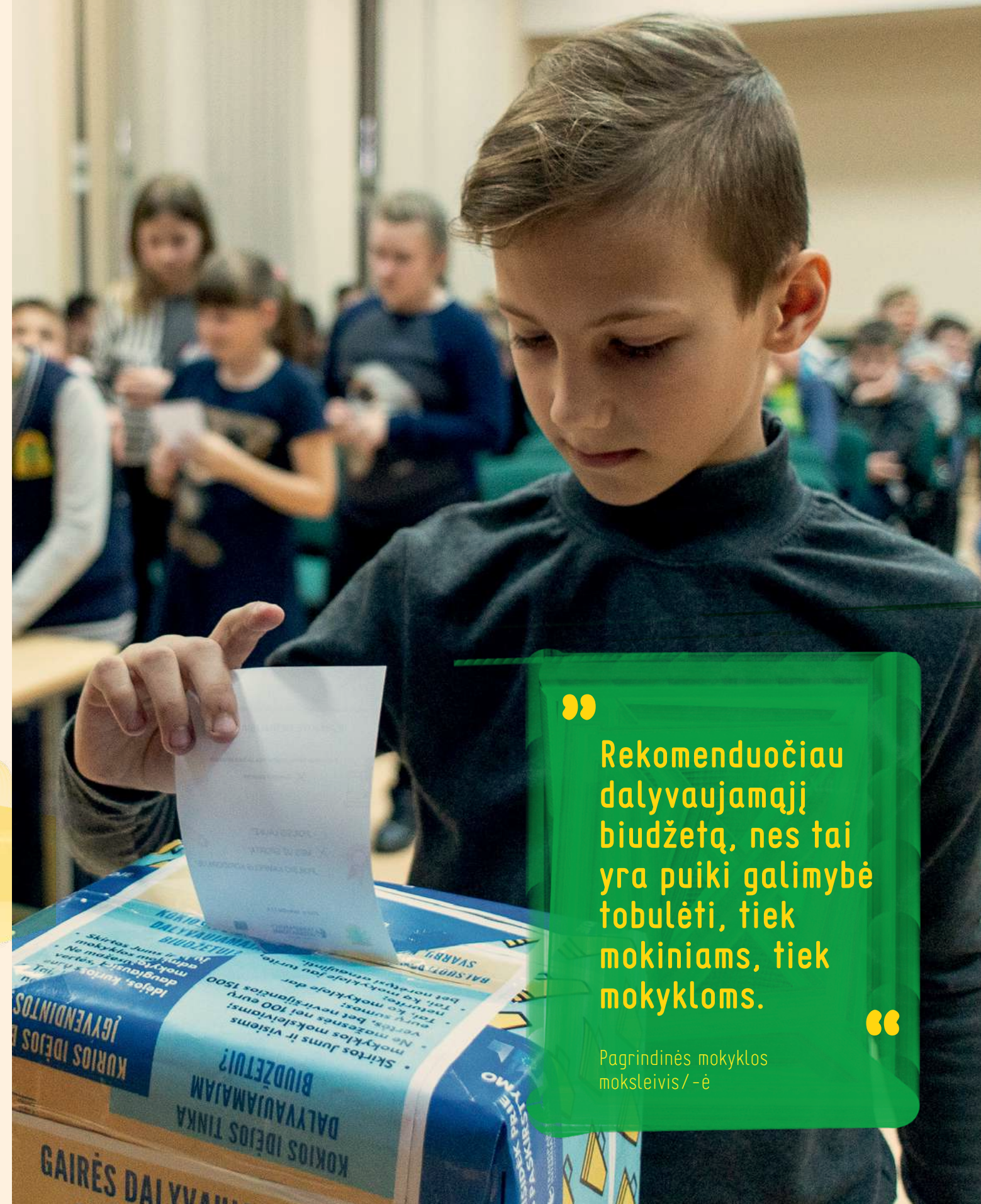
Daugiau apie dalyvujamąjį biudžetą universitetuose bei kolegijose galite rasti čia: <https://www.alamo.edu/pac/about-pac/compliance/participatorybudgeting/>

Daugiau apie dalyvujamąjį biudžetą būstų bendruomenėse: <https://digidemlab.org/participatory-budget-residents/>

Daugiau apie dalyvujamąjį biudžetą mokyklose: <https://www.eduvilnius.lt/naujienuos/pilietiskumo-ugdymui-dalyvujamojo-biudzeto-igyvendinimas-mokyklose/>

³ Paris Budget Participatif (oficialus Paryžiaus dalyvujamojo biudžeto puslapis). <https://decider.paris.fr/decider/jsp/site/Portal.jsp>

Akimirka iš dalyvujamojo biudžeto įgyvendinimo Vilniaus rajono Kalvelių „Aušros“ gimnazijoje

„**Rekomenduočiau dalyvujamąjį biudžetą, nes tai yra puiki galimybė tobulėti, tiek mokiniams, tiek mokykloms.**“

Pagrindinės mokyklos mokslėivis / -ė

Kaip viskas vyksta?

1

PATVIRTINAME DALYVAUJAMOJO BIUDŽETO TAISYKLES

Su mokyklų administracija sutariame, kaip atrodys iniciatyva, kada vyks, kiek moksleivių galės dalyvauti, koku būdu jie dalyvaus. Sutariame, kad kiekvienoje mokykloje bus keli mokytojai ar kiti mokyklos darbuotojai, į kuriuos moksleiviai galės kreiptis, kai jiems reikės patarimų ar pasikonsultuoti. Daugiau kviečiame skaityti skiltyje „Dalyvaujamas biudžetas Jūsų mokykloje: nuo ko pradėti?“

PRISTATOME INICIATYVĄ MOKYKLOS BENDRUOMENEI

Susitinkame su mokyklų moksleiviais, mokytojais ir administracija. Aptariame, iš ko susideda mokyklos biudžetas, kaip lėšos paskirstomos ir koku būdu patys moksleiviai galės spręsti dėl jų panaudojimo.

2

3

MOKSLEIVIAI SIŪLO IDĖJAS, KAIP PANAUDOTI DALĮ MOKYKLOS BIUDŽETO

Po pristatymo surengiame konsultaciją „Ką norėtum pakeisti savo mokykloje? Tam turi X eurų – pasiūlyk savo idėją“. Jos metu moksleiviai pateikia pirmines idėjas. Įprastai jie siūlo surengti įvairių renginių ir išvykų, nori įsigyti muzikos įrangos, sporto inventoriaus, buitinės technikos bei atnaujinti mokyklos aplinką.

MOKSLEIVIAI DETALIAI APRAŠO SAVO SIŪLYMUS

Iš konsultacijos metu pasiūlytų idėjų moksleiviai išsirenka labiausiai jiems patikusias. Tuomet tų idėjų autoriai nuodugniai jas aprašo pagal iš anksto gautas gaires, nurodo, kodėl jų siūlomos idėjos būtų naudingos mokyklos bendruomenei, koks jų idėjos tikslas, kiek kainuotų įgyvendinti šiuos sumanymus.

4

5

MOKSLEIVIAI TOBULINA IDĖJŲ APRAŠYMUS

Moksleiviams aprašius savo idėjas, jos yra peržiūrimos, pateikiami papildomi siūlymai. Pavyzdžiui, pastebėjome, kad moksleiviams verta priminti, kad jų idėjos įgyvendinimui gali reikėti papildomų išlaidų, nes mokykla pirktų ne tik prekes, bet turėtų užsakyti ir statybos paslaugų ar numatyti išlaikymo kaštų. Moksleiviai tikslina ir tobulina savo pasiūlymus bei ruošiasi juos pristatyti visai mokyklos bendruomenei.

6

MOKYKLOS VIEŠAI PASKELBIA PASIŪLYMUS

Likus kelioms dienoms iki idėjų pristatymo mokyklos bendruomenei, visi moksleiviai gali su jomis susipažinti patys, nes trumpi aprašymai, plakatai ar prezentacijos yra skelbiami viešose mokyklų erdvėse.

MOKSLEIVIAI PRISTATO SAVO IDĖJAS

Galutinius savo idėjų pasiūlymus kartu su nuotraukomis, brėžiniais ir piešiniais moksleiviai pristato visai mokyklos bendruomenei. Kiekvienam pristatymui skiriama apie 5-7 minutes kartu su klausimais ir atsakymais.

7

8

MOKYKLOS BENDRUOMENĖ BALSUOJA

Po idėjų pristatymų ir aptarimų mokyklos bendruomenės nariai yra kviečiami balsuoti. Suskaičiavus balsus paskelbiama, kuri idėja laimėjo, pasveikinama laimėjusi komanda.

IDĖJA ĮGYVENDINAMA

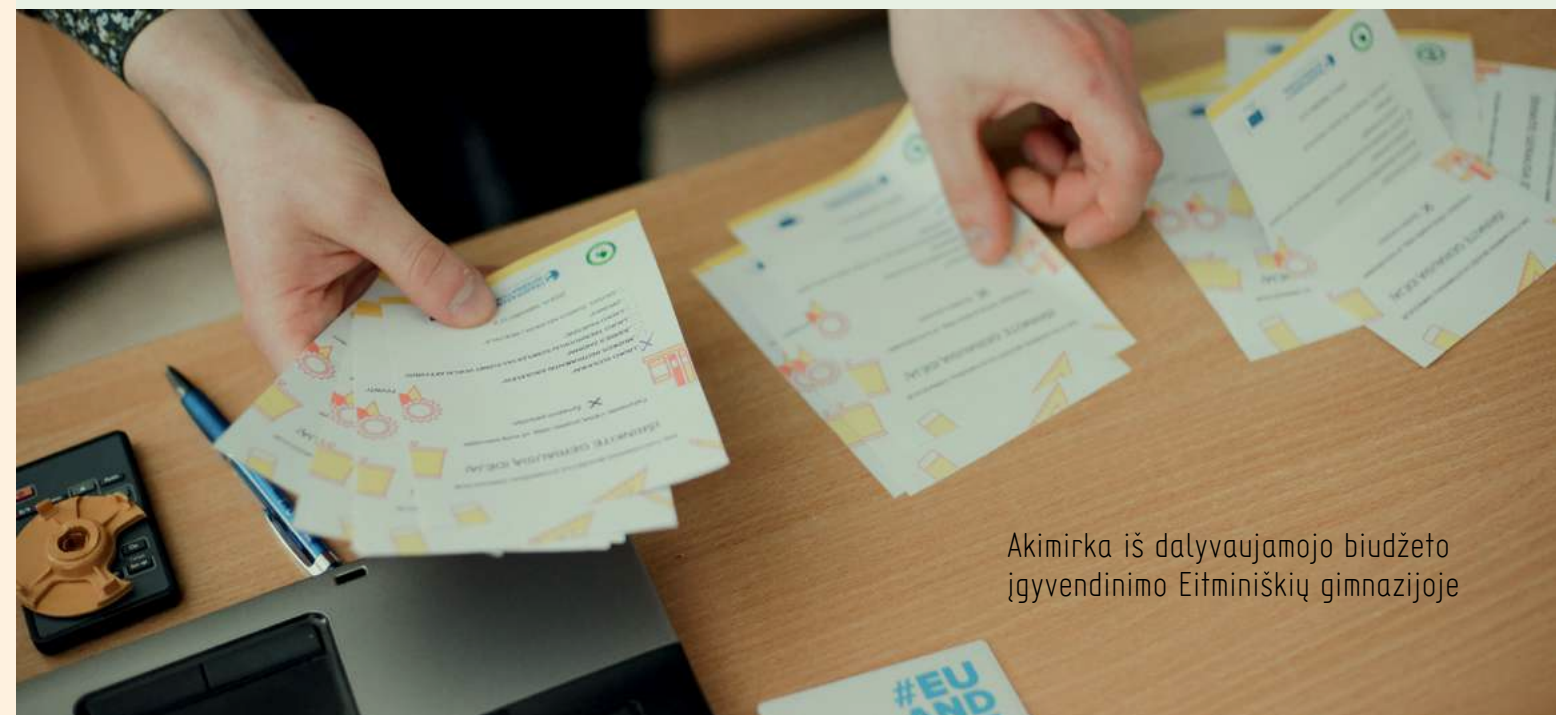
Mokyklų administracijos įsipareigoja laimėjusias idėjas įgyvendinti per pusmetį.

9

10

MATUOJAME INICIATYVOS POVEIKĮ

Dalyvaujamojo biudžeto iniciatyvos metu atlikome kiekybinį tyrimą (moksleivių apklausas). Klausėme moksleivių, kiek jie žino apie jų mokyklos biudžetą ir kaip jis sudaromas, kaip mokykloje priimami sprendimai, ką jiems reiškia dalyvauti tokioje iniciatyvoje. Taip pat susitikome su mokyklų atstovais, siekdami geriau suprasti dalyvaujamųjų biudžetų naudą mokyklų bendruomenėms.

Akimirka iš dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimo Eitminiškių gimnazijoje

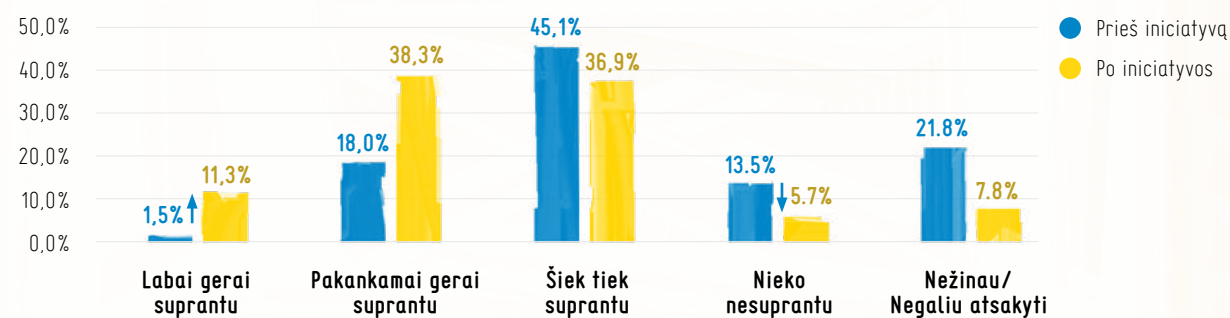
Ką žinome apie dalyvaujamojo biudžeto poveikį?

PIRMĄ KARTĄ ĮGYVENDINĘ DALYVAUJAMUOSIUS BIUDŽETUS 2019 M. IŠSIAIŠKINOME, KAD:

1 Po iniciatyvos daugiau moksleivių suprato, kaip sudaromi mokyklų biudžetai.

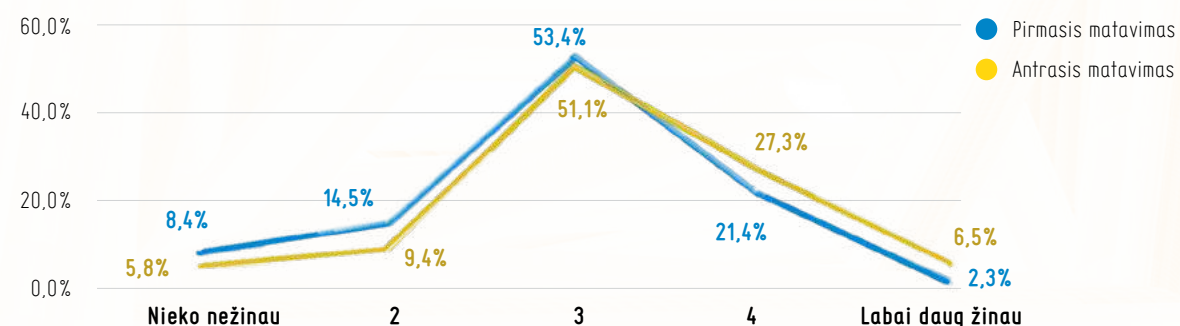
Prieš iniciatyvą 1,5 proc. moksleivių teigė, kad labai gerai supranta, kaip veikia jų mokyklos biudžetas, po iniciatyvos – beveik aštuonis kartus daugiau – 11,3 proc. Moksleivių, nieko nežinančių apie mokyklos biudžetą, sumažėjo daugiau nei du kartus.

Ar supranti, kaip sudaromas mokyklos biudžetas? (n=274)

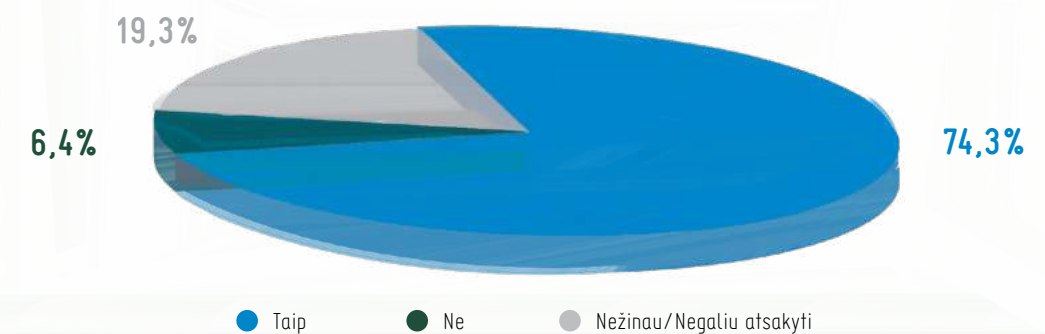
2 Daugiau moksleivių žinojo, kaip įsitraukti į mokyklos veiklas. Po iniciatyvos tris kartus daugiau moksleivių teigė labai daug žinantys, kaip jų mokyklose galima bendradarbiauti su administracija.

Kiek žinai apie tai, kokiais būdais moksleiviai mokykloje, kurioje mokaisi, gali prisidėti priimant sprendimus? (n=270)

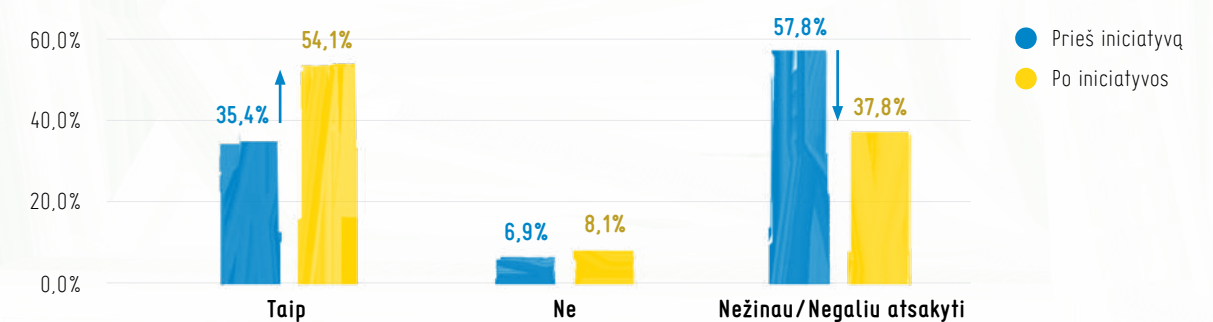
3 7 iš 10 moksleivių norėtų kasmet spręsti dėl mokyklos biudžeto panaudojimo.

Ar norėtum, kad moksleiviams kasmet būtų suteikiama galimybė nuspręsti, kaip panaudoti dalį Tavo mokyklos biudžeto lėšų? (n=140)

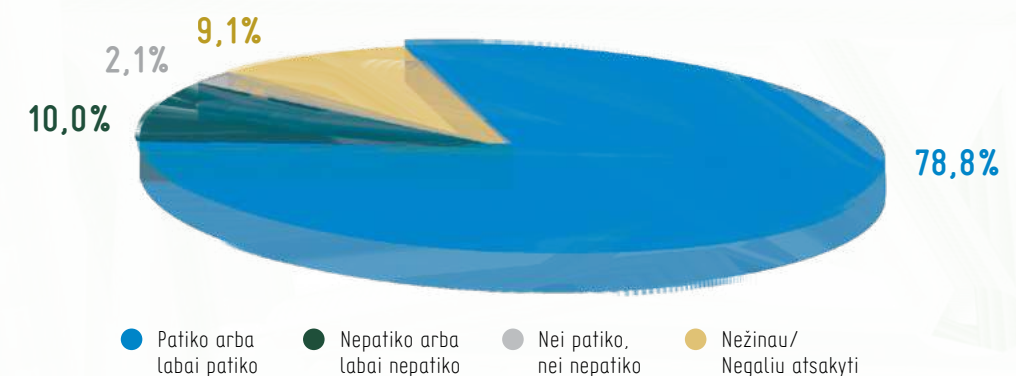
4 Padaugėjo moksleivių, žinančių, ar jų mokykla gauna lėšų iš Europos Sąjungos biudžeto. Prieš iniciatyvą daugiau negu pusė moksleivių negalėjo atsakyti, ar jų mokykla yra panaudojusi Europos Sąjungos lėšų. Po iniciatyvos tokių moksleivių sumažėjo trečdaliu.

Kaip manai, ar Europos Sąjunga anksčiau skyrė Tavo mokyklai lėšų? (n=266)

5 4 iš 5 moksleivių dalyvaujamojo biudžeto iniciatyva patiko. Dalyvaujamąjį biudžetą jie išbandė pirmą kartą.

Kaip vertini dalyvaujamojo biudžeto iniciatyvą mokykloje? (n=140)

JAUNIMO PILIETINIS RAŠTINGUMAS:

2020–2021 m. m. trijose mokyklose (po vieną iš Estijos, Lietuvos ir Švedijos) pamatavome dalyvaujamojo biudžeto poveikį. Į šią iniciatyvą virtualiai (Lietuva), gyvai (Švedija) ir mišriu būdu (Estija) įtraukėme apie 820 moksleivių – nuo priešmokyklinukų iki abiturientų. Pamatėme, kad tiek virtualiai, tiek gyvai vykstantis dalyvaujamas biudžetas didina pilietinį ir finansinį raštingumą visose moksleivių amžiaus grupėse.*

KOKIŲ REZULTATŲ PASIEKĖME?

1

2/3 DAUGIAU MOKSLEIVIŲ IŠ LIETUVOS IR ESTIJOS GERAI SUPRANTA, KAIP SUDAROMI MOKYKLŲ BIUDŽETA

2

1/3 DAUGIAU MOKSLEIVIŲ IŠ VISŲ ŠALIŲ ŽINO, KAIP ĮSITRAUKTI Į MOKYKLOS VEIKLAS

3

DIDĖJA MOKSLEIVIŲ PILIETINIS RAŠTINGUMAS

4

7 IŠ 10 MOKSLEIVIŲ ESTIJOJE, LIETUVOJE IR ŠVEDIJOJE DALYVAUJAMASIS BIUDŽETAS PATIKO

5

6 IŠ 10 MOKSLEIVIŲ ESTIJOJE, LIETUVOJE IR ŠVEDIJOJE NORĖTŲ ĮGYVENDINTI DALYVAUJAMĄJĮ BIUDŽETĄ KASMET

* Daugiau apie iniciatyvas Estijoje ir Švedijoje galite rasti mūsų kolegų interneto svetainėse: www.transparency.ee („Transparency International“ Estijos skyrius) ir www.digidemlab.org („Digidem Lab“).

Įžvalgos parengtos remiantis 2023 m. sausio mėnesį surengtais 7 kokybiniais interviu su Vilniaus miesto mokyklų atstovais.

2023 M. IŠSIAIŠKINŖME, KAD:

DALYVAUJAMASIS BIUDŽETAS, TYRIMO DALYVIŲ TEIGIMU, PRISIDEDA PRIE MOKSLEIVIŲ FINANSINIO RAŠTINGUMO UGDYMO.

”

Man, kaip matematikos mokytojai, labai matosi, kad vaikai nesuvokia tam tikros pinigų vertės, tai daug yra kur tobulėti. (...) Nes pats supratimas, iš kur atsiranda pinigai, kaip jie atsiranda, kur mes galim išleisti... tie du tūkstančiai atrodo tokia didelė suma, o galutiniame variante mokiniai supranta, kad nelabai daug ką ir galima už ją įsigyti. Tai daug dalyvaujamas biudžetas vaikams davė.

Progimnazijos matematikos mokytoja

”

”

Dalyvaujamas biudžetas – tai mokinių galimybė išsakyti savo idėjas, išsiaiškinti mokyklos galimybes, proga padiskutuoti apie mokinių poreikius, praktiškai įvertinti konkrečios pinigų sumos perkamąją galią.

Direktoriaus pavaduotoja ugdymui

”

DALYVAUJAMASIS BIUDŽETAS, TYRIMO DALYVIŲ TEIGIMU, STIPRINA MOKYKLOS BENDRUOMENĘ.

”

Tas bendruomenės jausmas, tas noras (...) kažką padaryti mokyklai, (...) kad tai bus mano idėja ir bus išrinkta. Ir, pavyzdžiui, buvo antrą kartą idėja išrinkta, tai vadinasi viskas įmanoma.

Direktoriaus pavaduotoja
pradiniam ugdymui

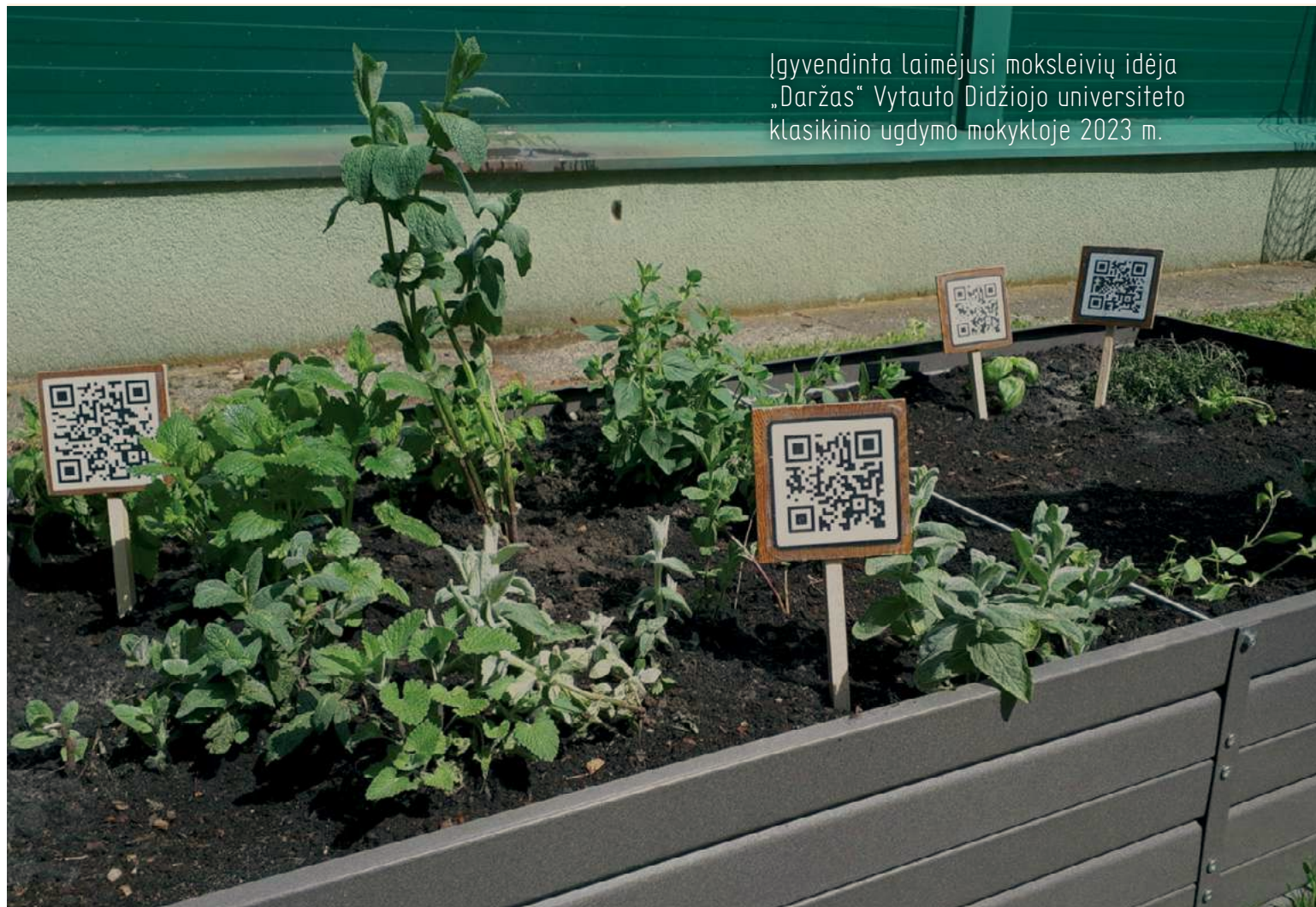
”

”

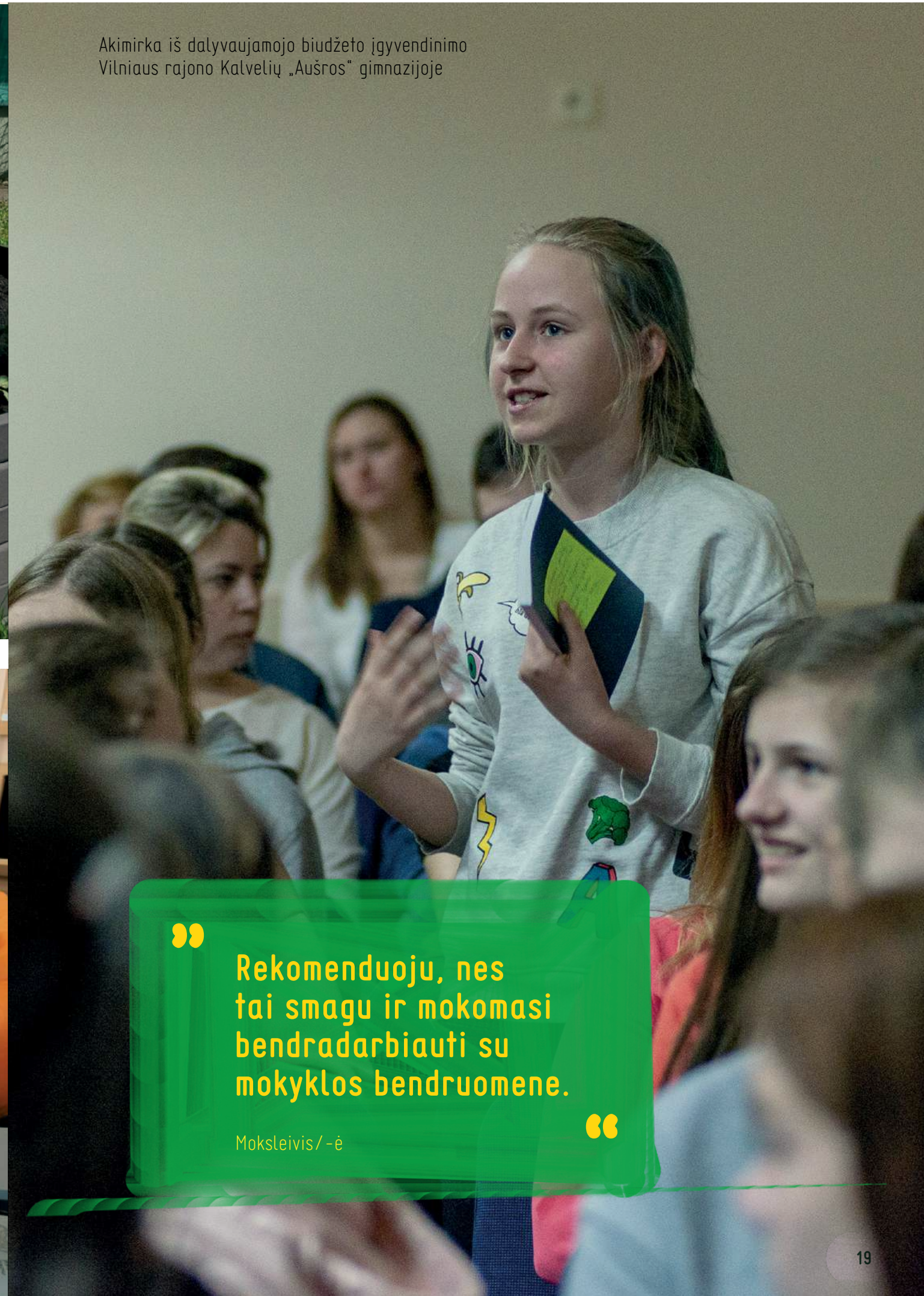
Smagu į sprendimų priėmimą įtraukti mokinius, įgalinti bendruomenę veikti, ugdyti pilietinę bendruomenę.

Direktoriaus pavaduotoja ugdymui

”

Igyvendinta laimėjusi moksleivių idėja „Daržas“ Vytauto Didžiojo universiteto klasikinio ugdymo mokykloje 2023 m.

Akimirka iš dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimo Vilniaus rajono Kalvelių „Aušros“ gimnazijoje

”

**Rekomenduoju, nes
tai smagu ir mokomasi
bendradarbiauti su
mokyklos bendruomene.**

“

Moksleivis/ -ė

Igyvendinta laimėjusi moksleivių idėja „Skaityk knygą inovatyviai ir patogiai bibliotekoje“ Vilniaus „Ryto“ progimnazijoje 2022 m.

Dalyvaujamasis biudžetas Jūsų mokykloje: nuo ko pradėti?

„Svarbu labai norėti, nes jeigu nenorėsi, tai nieko nebus.
Norėti ir šiek tiek daugiau laiko skirti, ir viskas“ – Progimnazijos atstovė

PRIEŠ PRADEDANT DALYVAUJAMĄJĮ BIUDŽETĄ, SVARBU SUSITARTI DĖL:

MOKYKLOS BIUDŽETO DALIES

Kokią biudžeto dalį galite skirti dalyvaujamajam biudžetui?

Dalyvaujamojo biudžetą įgyvendinančios mokyklos dažniausiai lėšas skiria iš mokyklos biudžeto dalies, kuri yra uždirbama iš įvairių paslaugų, pavyzdžiui, patalpų nuomos. Dažniausiai mokyklos iš savo biudžeto dalyvaujamajam biudžetui skiria nuo 200 iki 1500 eurų.

TRUKMĖS

Kiek laiko norite skirti dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimui?

Dažniausiai dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimui mokykloms prireikia 2-4 mėnesių. Siekiant sėkmingos pirmosios įgyvendinimo patirties, rekomenduojame skirti daugiau laiko pasiruošimo etapui, į jį įtraukiant skirtingas mokyklos bendruomenės grupes, pavyzdžiui, mokinių savivaldą, tėvų savivaldą, mokytojų atstovus.

TIKSLŲ

Ko siekiate įgyvendindami dalyvaujamojo biudžetą savo mokykloje?

Drauge su bendruomene sutarus dėl tikslo, dalyvaujamas biudžetas gali būti pasitelkiamas konkrečių bendruomenei svarbių klausimų sprendimui. Turint bendrą tikslą, tai padės nustatyti sėkmės rodiklius, kuriuos matuojant, galima identifikuoti dalyvaujamojo biudžeto sėkmę.

IDĖJŲ GAIRIŲ

Kokias idėjas gali siūlyti moksleiviai?

Keli idėjų gairių pavyzdžiai, taikomi mokyklose:

- skirtos visai mokyklos bendruomenei;
- įgyvendinimas neturėtų viršyti X eurų sumos;
- tai, ko mokykloje dar nėra;
- tai, kas mokykloje yra, bet norėtųsi atnaujinti;
- nereikalingi papildomi išlaikymo kaštai;
- „kietosios“ idėjos (galima įsigyti daiktus, tačiau lėšos negali būti skiriamos, pavyzdžiui, renginiams, kelionėms, paslaugoms);
- „minkštosios“ idėjos (galima įsigyti paslaugas, pavyzdžiui, užsakyti išvykai skirtą transportą);
- skirtos aktyvaus moksleivių laiko pertraukų metu praleidimui;
- tvarumo principus atitinkančios idėjos.

Akimirka iš baigiamojo susitikimo su Vilniaus miesto mokyklomis, kurios 2022 m. kartu su „Edu Vilnius“ išbandė dalyvaujamojo biudžetą

Tai puiki galimybė matyti, ko nori mokiniai, taip pat įgyvendinti tai, apie ką tuo metu negalvoji.

Progimnazijos direktorė

KONSULTACINĖS GRUPĖS

Kaip bus užtikrinamas teikiamų idėjų tinkamumas, sklandus dalyvaujamojo biudžeto procesas?

Siūlome suburti 5-6 mokytojus ir / ar administracijos atstovus, kurie galėtų patarti moksleiviams, norintiems teikti savo idėjas balsavimui. Moksleiviams gali reikėti patarimų dėl išlaidų apskaičiavimo, idėjos įgyvendinimo, logistikos ir kitų aspektų. Taip pat, konsultacinė grupė gali padėti organizuoti skirtingus dalyvaujamojo biudžeto etapus. Į dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimo organizavimą galima įtraukti ir daugiau mokytojų, pavyzdžiui, klasių vadovus. Rekomenduojame prieš idėjas pateikiant balsavimui, jas įvertinti konsultacinėje grupėje atsižvelgiant į atitikimą finansinėms riboms, mokyklos išplanavimo galimybes, higienos reikalavimus ir kitus aktualius aspektus.

Norėjau, kad įsitrauktų visa bendruomenė, tai pritačiau klasių auklėtojoms, kas tai yra, nurodžiau, ką reikia padaryti su klasių bendruomenėmis per klasių valandėles. Pateikiau pristatymą apie dalyvaujamojo biudžetą, auklėtojos (...) mokiniams papasakojo kas tai yra, kokiose mokyklose įgyvendinta, parodė idėjų pavyzdžius. Ir tuomet jau klasių valandėlių metu, dvi ar trys savaitės jiems buvo skirtos sugeneruoti idėjas (...) ir parengti pristatymus.

Progimnazijos pavaduotoja ugdymui

NAUDOJAMŲ INFORMACINIŲ IR KOMUNIKACINIŲ TECHNOLOGIJŲ

Kaip informacinės ir komunikacinės technologijos gali būti naudojamos dalyvaujamojo biudžeto metu?

Įgyvendinant dalyvaujamojo biudžetą galima pasitelkti informacines ir komunikacines technologijas, kurios gali palengvinti idėjų siūlymo, balsavimo ir informavimo etapų įgyvendinimą. Iniciatyvos metu galima naudoti tiek mokyklos bendruomenei įprastas platformas (el. diennas, el. paštas, socialiniai tinklai), tiek išbandyti naujas (miro, mentimeter, sli.do, google forms).

PIRMOJO RENGINIO

Kada ir koku formatu vyks pirmasis renginys?

Kas dalyvaus pirmajame renginyje?

Dažniausiai į pirmąjį renginį yra kviečiama apie 60-80 moksleivių iš skirtingų klasių ir renginio pabaigoje sutariama, jog grįžus į klases jie apie dalyvaujamojo biudžetą papasakos ir bendraklasiams. Pirmojo renginio metu mokyklų vadovai pristato mokyklos biudžetą, papasakoja, iš kokių finansavimo šaltinių mokyklos biudžetą pasiekia lėšos bei kam jos yra išleidžiamos. Taip pat moksleiviai yra supažindinami su iniciatyva, gairėmis idėjoms. Idėjų dirbtuvių metu moksleiviai pradeda galvoti apie idėjas, kurias norėtų pasiūlyti mokyklos bendruomenei, drauge su mokytojais, administracijos atstovais aptaria jų tinkamumą, galimybes įgyvendinti.

Mokiniai visi buvo pakviesti dalyvauti pirmajame renginyje, labai gražiai oficialiai gavo net iš direktorės registracijos lentelę, kur visi klasėse išsirinko savo atstovus ir Google dokumente įsirašė, kad jie tikrai bus tie, kurie atstovaus klasę. Mokytojams buvo išsiųsta informacija, kad tiems vaikams papasakotų, juos nuteiktų, kad jie stengtųsi tame renginyje dalyvauti, galvodami, kad reikės po to klasės draugams suprantama kalba pasakyti, ką mes čia dabar veiksime ir kas čia per iniciatyva.

Pavaduotoja pradiniam ugdymui

Akimirka iš baigiamojo susitikimo su Vilniaus miesto mokyklomis, kurios 2022 m. kartu su „Edu Vilnius“ išbandė dalyvaujamojo biudžetą

Dalyvaujamojo biudžetas - tai mokinių įsitraukimas, savarankiškumas, komandinis darbas siūlant idėjas, planuojant jų įgyvendinimą.

Progimnazijos direktoriaus pavaduotoja ugdymui

IDĖJŲ PATEIKIMO

Kokiu būdu ir kam moksleiviai turėtų pateikti savo idėjas?

Pirmojo renginio metu įprastai moksleiviams pristatomi ir konkretūs klausimai, apie kuriuos reikėtų pagalvoti prieš pateikiant idėją. Pavyzdžiui, idėjos pavadinimas, reikalingas biudžetas, detali sąmata ir pan. Mokykloje taip pat galima naudoti formą idėjai siūlyti (pavyzdys – vadovo priede, 35 psl.). Svarbu, jog moksleiviams pateikus idėjas būtų skiriamas dėmesys grįžtamojo ryšio suteikimui, suteikiama laiko idėjų papildymui bei korekcijoms, siekiant užtikrinti, jog idėjos, už kurias balsuos moksleiviai, būtų kokybiškos ir įgyvendintinos.

„Buvo ne tai, kad atmesti, buvo paaiškinta mokiniams. Jie klausė: kodėl, pavyzdžiui, negali būti kavos aparato gimnazijoje? Tada turėjau pasakyti, kad pagal įstatymus gimnazijoje negalima vaikams gerti kavos.“

Gimnazijos mokytoja

„Šiaip pinigų vertė jiems, atrodo, yra nesuvokiama, nes atrodė, kad tai yra tokie dideli pinigai, tie 2000 eurų, planavo ir ant stogo įrengti terasą... Kai pradėjom apie saugumą kalbėti, jie sako: „tai galima tvoreles padaryti“, tada sakau: „bet mes neturim kaip užlipti, tiktais avarinis įėjimas.“

Progimnazijos mokytoja

BAIGIAMOJO RENGINIO

Kada ir kokiu formatu vyks baigiamasis renginys?

Kas dalyvaus baigiamajame renginyje?

Balsavimui už labiausiai moksleiviams patikusią idėją, mokyklos dažnai organizuoja baigiamąjį renginį. Prieš renginį siūlome atkreipti dėmesį į informacijos apie pasiūlytas idėjas paviešinimą mokyklos bendruomenei patogiais komunikacijos kanalais (socialiniai tinklai, mokyklos internetinė svetainė ir kt.), iškabinant plakatus bendroje mokyklos erdvėje. Taip pat, per patį renginį pakviesti moksleivius pristatyti savo idėjas. Pastebima, jog naudinga suteikti galimybę moksleiviams užduoti klausimus, kartu diskutuoti dėl vienos ar kitos idėjos privalumų bei trūkumų, taip pasiruošiant balsavimui. Dažnai kyla iššūkis, jog mokyklos infrastruktūra riboja galimybes pakviesti visus moksleivius dalyvauti renginyje. Tai galima spręsti naudojant tokias platformas kaip „Microsoft Teams“ ar „Zoom“, suteikiant sąlygas didesniam mokyklos bendruomenės narių skaičiui išgirsti idėjų pristatymus.

BALSAVIMO

Kas galės balsuoti? Visi moksleiviai, mokytojai, mokyklos administracija, tėvai? Už kiek idėjų galės balsuoti?

Kokiu būdu vyks balsavimas?

Organizuojant balsavimą, svarbu atsižvelgti, jog visiems norintiems balsuoti būtų sudarytos galimybės, pavyzdžiui, skiriama pakankamai laiko. Balsavimui galima pasitelkti tiek informacines ir komunikacines technologijas, pavyzdžiui, Google Forms, el. dienynas, tiek fizinius biuletenius. Siekiant sukurti rinkimus primenančią patirtį, galima paprašyti moksleivių pasirašyti sąrašą prieš gaunant biuletenį ar pateikti moksleivio pažymėjimą. Taip pat svarbu apsvarstyti, kokiu būdu bus užtikrinamas balsavimo procedūros skaidrumas. Šiuo tikslu mokyklose dažnai į balsų skaičiavimą įtraukiami tiek mokytojai, administracijos atstovai, tiek ir patys moksleiviai. Įvykus balsavimui, svarbu ne tik pranešti informaciją apie balsavimo rezultatus ir pasveikinti laimėjusios idėjos autorius, tačiau ir pasidalinti planais, kada planuojama idėją įgyvendinti, kas bus už tai atsakingas, kokio moksleivių įsitraukimo yra tikimasi.

Akimirka iš dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimo Vilniaus rajono Kalvelių „Aušros“ gimnazijoje

Dalyvaujamasis biudžetas Jūsų mokykloje: apie ką vertėtų pagalvoti?

REKOMENDACIJOS PAPILDYTOS REMIANTIS ĮŽVALGOMIS IŠ 2023 M. SAUSIO MĖNESĮ SURENGTŲ 7 KOKYBINIŲ INTERVIU SU VILNIAUS MIESTO MOKYKLŲ ATSTOVAIS.

- **Kitose dalyvaujamojo biudžeto iniciatyvose būtų prasminga įvertinti, kokią įtaką iniciatyvos poveikiui galėtų turėti bendruomeniškumas ir moksleivių tarpusavio santykiai.**

Prieš iniciatyvą pastebėjome, kad vienoje mokykloje moksleiviai labiau pasitiki vieni kitais bei dažniau save tapatina su mokyklos bendruomene. Iniciatyvos pabaigoje pamatėme, kad šioje mokykloje pokyčiai taip pat buvo didesni. Galbūt bendruomenėse, kuriose pasitikėjimas vieni kitais didesnis, moksleivių aktyvumas iniciatyvoje taip pat bus didesnis?

- **Kuo anksčiau kviečiame apsvarstyti, ar moksleivius kviestumėte dalyvauti kitu nei pamokos metu, ar skirtumėte atskirų pamokų laiko, kaip struktūruotumėte visos iniciatyvos etapus.**

Tai svarbu apsvarstyti, nes dalyvaujamojo biudžeto dizainas gali lemti, kiek moksleiviai įsitrauks į iniciatyvą, kaip ją vertins bendruomenės nariai. Tai gali daryti įtakos moksleivių motyvacijai, nes jiems dalyvaujamas biudžetas tikriausiai bus pirmoji tokio pobūdžio iniciatyva. Norint juos sudominti ir įtraukti, rekomenduojame skirti bent dalį laiko ir pamokų metu.

- **Prieš įgyvendinant dalyvujamąjį biudžetą, rekomenduojame apsvarstyti, kokius iššūkius bei privalumus suteikia Jūsų mokyklos dydis.**

Mažesnėse mokyklose gali būti paprasčiau sukviesti visus bendruomenės dalyvius įsitraukti į skirtingus iniciatyvos etapus, pavyzdžiui, renginius. Tačiau dėl mažo moksleivių skaičiaus, gali kilti iššūkių dėl idėjų trūkumo. Tokiu atveju galima apsvarstyti susitarimą, jog kiekviena klasė pasiūlys po vieną idėją, taip skatinant jų komandinį darbą.

Didesnėse mokyklose, dėl didelio moksleivių skaičiaus, pasiūlytų idėjų dažnai būna daug. Tuo galima pasidžiaugti. Visgi, vertėtų moksleiviams, pateikusiems panašias idėjas, pasiūlyti apsipjungti ir toliau dirbuotis drauge. Tokiu būdu vietoje kelių skirtingų, tačiau panašių idėjų, pavyzdžiui, poilsio zonų, gali būti pasiūlyta viena, tačiau labiau atitinkanti skirtingus moksleivių poreikius. Taip pat didelis moksleivių skaičius gali kelti logistinių iššūkių, kai nėra pakankamai didelių patalpų sukviesti visus moksleivius į idėjų pristatymui skirtą baigiamąjį renginį. Tokiu atveju siūlome išnaudoti informacinių ir komunikacinių technologijų teikiamas galimybes bei suteikti sąlygas moksleiviams dalyvauti ir nuotoliniu būdu.

- **Planuojant dalyvaujamojo biudžeto veiklas, kviečiame atsižvelgti į moksleivių amžių.** Į iniciatyvą įtraukiant vyresnius moksleivius, vienas pagrindinių kylančių iššūkių – jų sudominimas. Siekiant juos sudominti, rekomenduojame:

- › sudaryti saugią erdvę įvairių, jų poreikius geriausiai atliepiančių, idėjų iškėlimui;
- › į diskusijas įsitraukti ir mokyklos administracijos atstovams, kurie gali tiek atsakyti į moksleivių klausimus apie mokyklos galimybes, tiek papasakoti apie esamus planus dėl infrastruktūrinių ir kitų pokyčių mokykloje įgyvendinimo;
- › sprendžiant dėl dalyvujamajam biudžetui skiriamos sumos, siūlome atkreipti dėmesį ir į dalyvujančių moksleivių amžių, kadangi vyresniems moksleiviams dažnai svarbu pajusti, jog jų sprendimas yra reikšmingas.

Jaunesnių, 1–4 klasių, moksleivių įtraukimas į dalyvujamojo biudžeto įgyvendinimą gali prisidėti prie jų pilietinio ir finansinio raštingumo ugdymo nuo mažesnio amžiaus. Prieš įgyvendinant dalyvujamąjį biudžetą su jaunesniais moksleiviais, rekomenduojame:

- › apsvarstyti, kaip jiems suprantamu ir įtraukiu būdu papasakoti apie mokyklos biudžetą;
- › padėti moksleiviams suprasti, ką galima įsigyti už dalyvujamajam biudžetui skirtą sumą, pasitelkiant žaidimus. Pavyzdžiui, leisti moksleiviams spėti, kiek kainuoja įvairūs mokyklos ar namų aplinkoje esantys daiktai;
- › skirti papildomo laiko moksleivių konsultavimui, padedant aprašyti idėjas, skaičiuojant biudžetą, skirti daugiau dėmesio grįžtamojo ryšio suteikimui bei laiko projektų pataisymams;
- › dalyvujamas biudžetas gali suburti mokyklos bendruomenę, padėti įtraukti moksleivių tėvus. Tėvai gali padėti ieškant informacijos apie prekių ir paslaugų kainas, įgyvendinant laimėjusių idėjų. Visgi, svarbu, jog iniciatyvos metu įsitraukiant tėvams, išliktų moksleivių idėjų autentiškumas.

Man atrodo jie labiau tarp klasių susibendravo: kiekvienos klasės idėjas pamatę jie paskui bendravo, kas laimės, jiems čia buvo smagu, įdomu. Džiaugėsi iš tikrųjų vienas už kitą, kad jų idėja laimėjo ir visiems tiko.

Gimnazijos mokytoja

Nors iš pradžių atrodė, kad pradinių klasių mokiniams bus labai sudėtinga dalyvauti šiame projekte, bet su savo mokytojų, konsultacinės grupės narių ir nedidele tėvelių pagalba, džiaugiamės gerais rezultatais.

Mokyklos, kurioje dalyvujamas biudžetas įgyvendintas su pradinių klasių moksleiviais, atstovė

Kaip dalyvaujamąjį biudžetą integruoti į mokomuosius dalykus?

Manome, kad dalyvaujamasis biudžetas yra tiesiogiai susijęs su kompetencijų, kurios yra keliamos ir mokymų dalykų metu, ugdymu. Todėl siūlome apsvastyti, kaip skirtingas dalyvaujamojo biudžeto dalis integruoti į mokymų dalykų turinį. Šiuo tikslu peržiūrėjome atnaujintas bendrojo ugdymo programas ir surinkome įvairių susitikimų ir pokalbių, su tokiais tikslinėmis grupėmis kaip LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, „Edu Vilnius“ komanda bei mokyklų atstovais, metu. Dalinamės praktiniais patarimais ir keletu konkrečių pasiūlymų, kaip dalyvaujamasis biudžetas gali prisidėti prie mokslinių kompetencijų ugdymo mokymų dalykų metu.

MATEMATIKOS BEI EKONOMIKOS IR VERSLUMO PAMOKOS

Idėjai reikalingo biudžeto apskaičiavimas gali būti integruojamas į matematikos, ekonomikos ir verslumo pamokų turinį. Prieš skaičiuojant mokslinių siūlomų idėjų biudžetą, galima aptarti valstybės, įvairių institucijų bei mokyklos biudžeto sudarymo principus. Dalyvaujamojo biudžeto veiklų integravimas į matematikos bei ekonomikos ir verslumo pamokas prisideda prie praktinio mokslinių **pažinimo kompetencijos** gerinimo, kai jie turi apsvastyti, kaip tenkinti visuomenės poreikius ribotų išteklių sąlygomis.

„(...) mokinių atradimas buvo, kad vienoje parduotuvėje gali nusipirkti tarkim už 130 Eur, o kitoje analogiška prekė 100 Eur. Ir jiems yra nesuvokiama, kaip toks skirtumas gali būti ir kad reikia būtinai ieškoti, ir ieškoti ne tik pačiose fizinėse parduotuvėse, o pagrindinis dabar dalykas yra elektroninės parduotuvės. (...) Taip pat, ką pastebėjome – jie tiesiog paskaičiuoja prekes, o kaip pristatys, kas pristatys, už kiek – buvo sunku įvertinti.“

Progimnazijos matematikos mokytoja

PILIETIŠKUMO PAGRINDŲ PAMOKOS

Pilietiško pagrindų pamokų metu moksliniai gali susipažinti su demokratijos samprata, demokratinių rinkimų procesais ir svarba per patirtį. Su moksliniais galima aptarti, kaip dalyvaujamojo biudžeto metu vykstantis balsavimas prisideda prie mokslinių įgalinimo savo mokyklos bendruomenėje ir bendrai aptarti piliečių aktyvumo ir įgalinimo temas. Taip pat moksliniai siūlydami bei rinkdami geriausias idėjas pajunta socialinę atsakomybę dėl savo veiksmų ir jų pasekmių, dalyvauja kuriant darnią aplinką savo bendruomenėje. Tai padeda ugdyti mokslinių **pilietiško kompetenciją**. Moksliniai prisidedami kuriant bendruomenės gerovę taip pat tobulina **socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetencijas**.

INFORMATIKOS PAMOKOS

Moksliniai, ieškodami informacijos internete apie idėjas įgyvendinti reikalingas prekes ir paslaugas, turi atkreipti dėmesį į saugaus elgesio internete principus. Ieškant informacijos internete, galima aptarti, kaip nustatyti kibernetines grėsmes, tokias kaip įsilaužimas, sukčiavimas ar kenkėjiška programa, ir galimybes imtis tinkamų saugumo priemonių. Toks praktinis skaitmeninio saugumo aptarimas ir išbandymas prisideda prie mokslinių **skaitmeninės kompetencijos** ugdymo. Taip pat moksliniai informatikos pamokų metu gali išbandyti, kaip naudojantis informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis, galima parengti idėjų savo idėjų pristatymą. Tai prisideda prie **komunikavimo kompetencijos**.

LIETUVIŲ KALBOS IR LITERATŪROS PAMOKOS

Siekiant apskaičiuoti idėjų įgyvendinimui reikalingą biudžetą, svarbu sužinoti prekių ir paslaugų kainas, tai moksliniai gali daryti bendraudami su tiekėjais skambučiais ar laiškais. Moksliniai pateikdami savo idėjas jas taip pat turi aprašyti taisyklinga, raiškia kalba, pristatant idėjas mokyklos bendruomenei, yra ugdomi viešojo kalbėjimo gebėjimai. Tokiu būdu yra tobulinama mokslinių **komunikavimo kompetencija**, kuri apima pranešimo kūrimą, jo perteikimą ir komunikacinę sąveiką bei analizę ir interpretavimą.

DAILĖS PAMOKOS

Dailės pamokų metu moksliniai gali rengti savo idėjų pristatymų vizualizacijas – piešinius, plakatus, prisidėti prie idėjų įgyvendinimo. Kai moksliniai kritiškai vertina ir atsirenka dailės raiškai vertingą informaciją, išradingai ir lanksčiai ją taiko savitai idėjų raiškai: pasirenka tinkamas dailės technikas ir medžiagas, meninės išraiškos priemonės ir vaizdavimo būdus, yra gerinama jų **kūrybiško kompetencija**.

PSICHOLOGIJOS PAMOKOS

Psichologijos pamokų metu, dalyvaujamasis biudžetas gali būti aptariamas analizuojant mokslinio vaidmenį bendruomenės procesuose. Taip gali būti ugdoma **pilietiško kompetencija**, kurios stiprinimui svarbu suvokti dalyvavimo bendruomenės veikloje svarbą asmenybės augimui.

GYVENIMO ĮGŪDŽIŲ PAMOKOS

Gyvenimo įgūdžių pamokų metu moksliniai gali mokytis bendrauti bei tarpusavio santykių kūrimo diskutuodami dėl dalyvaujamojo biudžeto metu siūlomų idėjų. Taip pat dalyvaujamojo biudžeto veiklų integravimas į gyvenimo įgūdžių pamokas gali prisidėti ugdant mokslinių įgūdžius, gebėjimus, asmenines savybes, vystant talentus, padedančius savarankiškai priimti sprendimus, kelti tikslus ir jų siekti. Taip gali būti ugdoma mokslinių **socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija**.

VISUOMENINIO UGDYMO PAMOKOS

Visuomeninio ugdymo pamokų metu kviečiame su moksliniais diskutuoti, kodėl svarbu yra išreikšti savo nuomonę ir būti aktyviais bendruomenės nariais. Tai galima aptarti prieš įgyvendinant dalyvaujamąjį biudžetą, taip paskatinant aktyviai siūlyti mokslinių poreikius atitinkančias idėjas. Moksliniams geriau suprantant žmonių gyvenimą bendruomenėje, yra ugdoma jų **pažinimo kompetencija**.

Kaip mokyklos ir savivaldybės gali bendradarbiauti įgyvendinant dalyvaujamuosius biudžetus?

Trys ketvirtadaliai (44 iš 60) Lietuvos savivaldybių jau išbandė dalyvaujamąjį biudžetą. Šeštadalis – įgyvendina arba planuoja jį įgyvendinti ir mokyklose*. Remiantis skirtingų savivaldybių pavyzdžiais, dalinamės rekomendacijomis savivaldybėms, ką kviečiame apsvarstyti, siekiant prisidėti prie dalyvaujamųjų biudžetų mokyklose įgyvendinimo.

• Kaip savivaldybė gali inicijuoti dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimą mokyklose?

Dalis Lietuvoje dalyvaujamąjį biudžetą įgyvendinančių mokyklų kvietimo išbandyti iniciatyvą sulaukia iš savivaldybių. Įprastai, savivaldybės parengia tvarkos aprašus, kuriuose yra reglamentuojamas iniciatyvos įgyvendinimas, finansavimas bei atskaitomybė. Rengiant tvarkos aprašus, rekomenduojame įtraukti į diskusijas mokyklų atstovus, skirti dėmesio procesų skaidrumui. Siūlome numatyti dalyvaujamojo biudžeto mokyklose tikslą, kartu nuspręsti, kokių sėkmės rodiklių bus siekiama, atkreipti dėmesį į pagrįstą ir pakankamą iniciatyvos įgyvendinimo terminų suplanavimą. Taip pat – aiškius atskaitomybės mechanizmus tiek mokyklai atsiskaitant savivaldybei už įgyvendintas veiklas ir išleistas lėšas, tiek mokyklai atsiskaitant savo bendruomenei už laimėjusios idėjos įgyvendinimą, lėšų panaudojimą. Įgyvendinant dalyvaujamąjį biudžetą mokyklose, savivaldybių atstovai taip pat gali supažindinti moksleivius su galimybėmis siūlyti savo idėjas ir balsuoti savivaldybės dalyvaujamojo biudžeto metu. Dažniausiai savivaldybėse numatoma amžiaus riba įsitraukti į dalyvaujamąjį biudžetą – 16 arba 18 metų. Tai gali padėti ne tik moksleiviams geriau suprasti, kaip aktyviai įsitraukti į savo bendruomenės gyvenimą ir už mokyklos ribų, tačiau savivaldybei pasiekti didesnę gyventojų įsitraukimą į savivaldos įgyvendinamą dalyvaujamąjį biudžetą.

• Kaip savivaldybė gali prisidėti finansiškai?

Savivaldybė rengdama tvarkos aprašą įprastai numato finansavimo skyrimą mokyklų dalyvaujamiesiems biudžetams. Finansavimas gali būti skirtas tiek pačiam dalyvaujamajam biudžetui, dėl kurio balsuoja moksleiviai, tiek papildomoms išlaidoms, pavyzdžiui, koordinuojančių mokytojų skatinimui, reikalingų priemonių įsigijimui. Pavyzdžiui, Molėtų rajono savivaldybėje 2022 m. buvo skirtas 500 eurų finansavimas mokyklai, kuri pirmąjį kartą išbandė dalyvaujamąjį biudžetą. 2023 m. savivaldybė skyrė po 1000 eurų dviems savivaldybės mokykloms. Savivaldybės atstovai taip pat aktyviai įsitraukė į renginių mokyklose fasilitavimą, teikė metodologinę pagalbą. Taip pat savivaldybė gali numatyti, jog dalį finansavimo turi skirti ir pati mokykla. Pavyzdžiui, Vilniaus miesto savivaldybėje dalis lėšų yra skiriama iš savivaldybės biudžeto lėšų (2022 metais – 1 500 eurų, 2023 metais – 500 arba 1 000 eurų), kitą dalį iniciatyvai skiriamo biudžeto turi pridėti pati mokykla (2022 metais – nuo 100 iki 1 000 eurų).

**Daugiau informacijos apie dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimą Lietuvos savivaldybėse galite rasti mūsų interneto svetainėje: www.transparency.lt arba www.dalyvaujamasbiudzetas.lt*

• Kaip savivaldybė gali teikti metodologinę pagalbą?

Svarbu sutarti savivaldybės viduje, koks asmuo bus atsakingas už dalyvaujamojo biudžeto stebėseną ir koordinavimą mokyklose (mūsų žiniomis, dažniausiai tai būna Jaunimo reikalų koordinatoriai ar Švietimo skyrių darbuotojai). Išbandant dalyvaujamąjį biudžetą pirmąjį kartą, mokykloms kyla įvairių klausimų, todėl savivaldybės teikiama metodologinė pagalba yra ypač svarbi. Siūlome išbandyti skirtingus metodologinės pagalbos teikimo formatus: konsultacijas, metodologinės medžiagos (įgyvendinimo gairių, formos idėjas siūlyti ir kt.) rengimą ir sklaidą, mokymus, mentorystės programas. Įgyvendinant dalyvaujamuosius biudžetus mokyklose, svarbu sukurti erdvę jų patirčių dalinimuisi. Remiantis interviu su mokyklų atstovais duomenimis, mokyklų darbuotojai jaučia poreikį burtis ir dalintis gerosiomis patirtimis, tad rekomenduojame burti savivaldybės mokyklų tinklą ir kartu aptarti, kaip sekėsi siekiant nusimatytų sėkmės rodiklių.

Ne paslaptis, kad pamatai kažkokią puikią idėją, tai ją imi ir pasiskolini – tokie nuolatiniai susitikimai, kad ir kartą metuose, man atrodo, visai padėtų

Progimnazijos direktorės pavaduotoja ugdymui

Mokiniai geriau supranta, kaip veikia mokyklos biudžetas. Jiems svarbu aktyviai dalyvauti sprendimų priėmimo procese

Progimnazijos direktoriaus pavaduotoja ugdymui

Akimirka iš dalyvaujamojo biudžeto įgyvendinimo Šiaulių „Rasos“ progimnazijoje

Summary

WHAT THIS GUIDEBOOK HAS TO OFFER?

In this guidebook, we share our experience of introducing and implementing participatory budgeting in schools. In some of the schools we also tried to measure whether participatory budgeting initiatives can help boost transparency, i.e. whether they increase the understanding of school finances and the ways to engage in decision-making in the eyes of the students.

Participatory budgeting is a way of making decisions together with students and other school actors by proposing ideas and voting on how public funds should be spent.

From 2019 to 2023, together with partners, we have helped implement nearly 100 participatory budgeting initiatives in 62 schools in Lithuania (approx. 8 percent of the total number of schools in the country)*. Students, both in-person and virtually, discussed their school needs, gained insights into financial decision-making, and together decided how to spend part of their school's budget. This allowed at least 25,000 pupils to decide on the use of more than €105,000.

WHAT DO WE KNOW ABOUT THE IMPACT OF PARTICIPATORY BUDGETING?

Students who are asked to decide on how to spend their school's budget know how to get involved in school's activities better. This was one of the conclusions that we made after measuring the impact of participatory budgeting in two Vilnius district schools. To our knowledge, this was one of the first attempts to measure whether participatory budgeting could help boost transparency, civic and financial literacy.

For two months in 2019, students from Eitminiškės gymnasium and Kalveliai "Aušra" gymnasium discussed the needs of their school communities, learned how to make financial decisions in schools, towns, and the European Union and decided how best to spend 1 thousand and 1,5 thousand euros of their school budgets, respectively. The students were surveyed both before and after the initiative.

*A map with a detailed list of schools is available on page 6 of this guidebook.

If you have any questions or suggestions, please feel free to contact us by e-mail: info@transparency.lt or by phone: +370 5 212 69 51. More information: www.dalyvaujamasbiudzetas.lt

WHAT DID WE ACHIEVE?

1 Students better understand their school budgets. After the initiative, the number of students who said that they were well aware of how their school budget works increased by nearly eight times from 1,5 per cent to 11,3 per cent.

2 More students know how to engage in their school's activities. After the initiative, the number of students who said they had a strong understanding of how they could cooperate with the school administration increased by three times from 2,3 per cent to 6,5 per cent.

3 7 out of 10 students would like to decide on how to spend a part of their school budget every year.

4 The number of students who know how the European Union contributes to the funding of their school has increased by one third.

5 4 out of 5 students enjoyed the participatory budgeting process.

In 2021, together with partners from Estonia and Sweden we also measured the impact of participatory budgeting during the COVID-19 pandemic. We found out that:

1 2/3 more students in Lithuania and Estonia had a good understanding of how their school budget was composed.

2 1/3 more students from all countries knew how to get involved in their school's activities.

3 Civic literacy of students increased.

4 7 out of 10 students in Estonia, Lithuania and Sweden liked participatory budgeting initiatives.

5 6 out of 10 students in Estonia, Lithuania and Sweden would like to decide on how to spend a part of their school budget every year.

In 2023, **qualitative interviews** (7) conducted with representatives from different schools in Vilnius City confirmed some of the previous findings. More specifically, based on their opinion, participatory budgeting **contributes to the development of financial literacy among students** as well as **strengthens the school community**.

“Participatory budgeting is an opportunity for students to express their ideas, explore the school's capabilities, discuss students' needs, and practically assess the purchasing power of a specific amount of money.”

Deputy Director for Education, School in Vilnius City

Based on these insights, we strongly suggest agreeing on a few concrete goals that the school community aims to achieve with participatory budgeting. Doing so could improve the design of the participatory budgeting exercise. It will also be easier to evaluate the role of success of the initiative at the school and meet everybody's expectations better. We encourage you to consider whether such an initiative could be repeated every year and to share your insights and plans with the students.

DALYVAUJAMASIS BIUDŽETAS

- 1 Idėjos pavadinimas:
- 2 Tikslas:
- 3 Idėjos nauda mokyklos bendruomenei:
- 4 Trumpas idėjos aprašymas:
- 5 Bendra veiklos suma (Eur):
- 6 Detalus išlaidų paskirstymas (Eur):

SUMA	PAVADINIMAS	APRAŠYMAS (IKI 100 ŽODŽIŲ)
Pvz., 703,5 Eur	Lauko šachmatų rinkinys	Aktyvaus laisvalaikio žaidimas, skatinantis loginį mąstymą www.multisportas.lt/lt/laisvalaikis-zaidimai/sachmatai-saskes/lauko-sachmatu-rinkinys.html

- 7 Idėjos autorius (-iai):
-
- 8 Priedai (pvz., nuotraukos, moksteivių apklausa/nuomonės, brėžiniai, schemas ar kita informacija, papildanti idėjos aprašymą):

Eil. Nr.	Pavadinimas:
1.	
2.	
3.	

„Transparency International“ Lietuvos skyrius

Didžioji g. 5, LT-01128
Vilnius, Lietuva

Tel.: +370 5 212 69 51
info@transparency.lt
www.skaidrumas.lt
www.dalyvaujamasibudzetas.lt
www.facebook.com/tilietuva

*If you have any questions or suggestions,
please feel free to contact us by e-mail:
info@transparency.lt or by phone: +370 5 212 69 51.*

More information: www.dalyvaujamasibudzetas.lt